

Sztáray Kézdy Éva¹ – Kovács Barna² – Vincze Máté³

Élet a buborékban,⁴ avagy magyarok az Európai Unió intézményeiben⁵

Life in the Bubble or Hungarians in the Institutions of the European Union

Magyarország európai uniós csatlakozását követően Brüsszelben megjelent egy sajátos összetételű csoport, nevezetesen az EU intézményeiben hosszabb-rövidebb időre munkát vállaló magyarok és hozzátartozóik, akik az integrációnak egy igen sajátos útját járják.

Cikkünkben egy online kérdőíves felmérés alapján arra a kérdésre keressük a választ, hogy alapvetően milyen a szociodemográfiai összetétele az Unió intézményeiben dolgozó magyar munkavállalói sokaságnak, mennyire integráltak új lakóhelyük társadalmába, továbbá milyen motivációk mentén vállaltak az EU-ban munkát, valamint milyen motivációk mentén tervezik a maradást vagy a hazatérést. Eredményeink adalékul szolgálhatnak a téma kutatói, a döntéshozók és a jövőben EU-s szolgálatba álló magyar munkavállalók számára az uniós intézményekben dolgozó magyarok helyzetének és összetételének megismeréséhez, motivációik, terveik megértéséhez.

Kulcsszavak: Európai Unió intézményei, eurokraták, integráció, menni vagy maradni?

¹ PhD, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Társadalom- és Kommunikációtudományi Intézet Szociológia Tanszék, e-mail: kezdy.eva.rita@kre.hu

² Tanácsadó, Unisys Consulting, e-mail: barnakovacs_0812@hotmail.com

³ E-mail: mate.vincze@gmail.com

⁴ A szerzők köszönetet mondanak Bokor Péternek és Kampis Barbarának a kutatás előkészítésében, lebonyolításában és az eredményekről készült előadás megtartásában vállalt jelentős szerepükért.

⁵ A cikk a Magyar Tudomány Ünnepe 2017-es külképviseleti programjai keretében, a Belgiumi Magyar Tudósklub rendezésében 2017. november 16-án elhangzott előadás alapján készült.

After Hungary's accession to the European Union, a group of Hungarians following a very particular path of integration appeared in Brussels, namely Hungarians working in the institutions of the European Union for a shorter or longer period of time.

In our paper, based on an online survey, we seek to answer the questions of the basic socio-demographic composition of the Hungarian workforce in the EU institutions, the extent to which they are integrated into their new host societies, the motivations for taking up employment in the EU, and the motivations for planning to stay or return. Our results can provide important input for researchers, decision-makers and future Hungarian employees of the EU institutions, to understand the situation and composition of Hungarians working in the EU institutions, as well as their motivations and plans.

Keywords: institutions of the European Union, eurocrats, integration, leave or stay?

Magyarország és az Európai Unió kapcsolatának vizsgálatában van egy apró, de talán nem érdektelen elem, amelynek ismerete hasznos lehet a magasabb, akár politikai szintű viszonyok megértéséhez, kezeléséhez.

Hazánk EU-csatlakozását követően megjelent Brüsszelben egy speciális összetételű és motivációjú csoport, nevezetesen az Európai Unió intézményeiben hosszabb-rövidebb időre munkát vállaló magyarok csoportja, akik alapvetően különböznek az elmúlt évtizedekben, illetve két évszázadban a világ bármely más országába távozott magyar kivándorlóktól. Külföldre településüket sem etnikai, sem politikai konfliktusok, sem a létfenntartást fenyegető gazdasági kényszerítő erők nem motiválhatták. Esetükben a hazatérés lehetősége mindig nyitva áll. Az anyaországhoz való kötődésüket továbbá elősegítik a 21. század technológiai és gazdasági vívmányai és lehetőségei, mint például a low-cost repülőtársaságok olcsón kínált repülőjegyei vagy a különböző IT-alkalmazások, amelyek mind az otthoniakkal és az otthonnal való élő és intenzív kapcsolattartás egyszerű, gyors és elérhető módjai.

Brüsszelből nézve, azaz az érkezési oldalon pedig elmondható, hogy az EU intézményeiben dolgozó hivatalnokok és hozzátartozóik (legyen szó bármely tagállamból érkezőkről) nem hagyományos bevándorlók. Nem Belgium volt a célállomásuk, hanem egy Brüsszelben található nemzetközi tér.

Az európai intézményekben dolgozók akarva-akaratlanul közösséget képeznek, amely mérete és nemzetközi természete, valamint várható állandósága miatt érdemes a tudományos eszköztárral való tanulmányozásra, megismerésre és megértésre. Ennek érdekében a 2010-es évek közepén Brüsszelben alakult egy változatos diszciplináris háttérrel rendelkező önkéntes kutatócsoport. Tagjai nagyrészt az EU intézményeiben dolgozó magyarok közül verbuválódtak, kiegészülve olyan szakemberekkel, akik nem az intézményekben dolgoznak, azonban olyan szakmai háttérrel rendelkeznek, amely biztosította, hogy szubjektív érdeklődésünkől objektív eredményre jussunk.

Kutatási kérdéseink megfogalmazása nyomán összeállítottunk egy körülbelül 20 perc alatt kitölthető online anonim kérdőívet,⁶ amelyet 2015 júniusában elküldtünk az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament 699 – Brüsszelben dolgozó – magyar munkatársának. Az adatfelvételt 2015 szeptemberében zártuk le.⁷ A kvantitatív adatok árnyalása és interpretálása érdekében néhány mélyinterjút is készítettünk a vizsgálati populáció önként jelentkező tagjaival. Az alábbiakban kutatásunk első eredményeit ismertetjük.

Az Európai Bizottság 540 megkeresett magyar alkalmazottja közül 183-an töltötték ki a kérdőívet, az Európai Parlament 79 magyar munkatársa közül 32-en, míg az Európai Unió Tanácsa esetében a 80 munkavállaló közül 12-en válaszoltak kérdéseinkre. További 10 kitöltött kérdőív esetében a válaszadó nem adta meg, hogy mely intézményben dolgozik. A fentiekén kívül még 5 fő a kérdőívben jelezte, hogy nem kíván részt venni a kutatásban. Összesen 237 statisztikai feldolgozásra alkalmas válasz érkezett, ami 34%-os válaszadási arányt jelent. Az úgynevezett önkiválasztós mintavételből származó hibát a teljes mintavételi keretre vonatkozóan rendelkezésünkre álló adatok szerinti súlyozással korrigáltuk. A súlyozáshoz két dimenziót használtunk: a válaszadó nemét és életkorát (40 év alatti, 41–50 éves, 50 év feletti), így a súlyozott minta nem és életkor szerint reprezentatív a teljes sokaságra. A minta alapadatainak (alapvető szociodemográfiai jellemzők és munkaerőpiaci státusz) ismertetése során a súlyozatlan adatokat ismertetjük, a későbbi részletesebb és összetettebb elemzések során viszont már a súlyozott adatokkal dolgoztunk.

Az Európai Unió intézményeiben dolgozó magyarok szociodemográfiai összetétele és rekrutációs bázisa

Alapadatok

A beérkezett válaszok súlyozatlan eredményei alapján első megállapításunk, hogy míg az EU intézményeiben dolgozó magyarok többsége, 61%-a nő, addig a válaszadóink 54%-a került ki a nők közül, azaz a nők válaszadói hajlandósága meghaladta a férfiakét.

A teljes vizsgálandó populációt életkor szerint 3 korcsoportba osztottuk: a 40 évesek és annál fiatalabbak, a 41 és 50 év közöttiek, illetve az 50 év feletti csoportja. A válaszadóink 51%-a 41 évnél fiatalabb, 43%-a 41 és 50 év közötti, míg közel 6%-uk idősebb

⁶ A kérdőív támaszkodott az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének (Kováts András) korábbi tanulmányaira, a Brüsszeli Régió EU-s kapcsolattartó irodájának (Brussels-Europe Liaison Office) 2012-es felmérésére (lásd a vonatkozó cikket: <https://www.euractiv.com/section/languages-culture/news/eu-expat-survey-hammers-home-brussels-bubble-liches/>), valamint saját kutatási hipotéziseinkre.

⁷ Az adatfelvétel informatikai hátterét az nrss.hu (naviresearch system – online kérdőívszerkesztő, adatrögzítő és statisztikai rendszer) biztosította. Az adatokat a hatályos adatkezelési szabályoknak megfelelően kezeltük. Az eredményeket az SPSS, valamint a Stata (v14) statisztikai programcsomagok segítségével dolgoztuk fel.

50 évnél. A válaszadói hajlandóság a 41 és 50 év közöttiek körében volt a legmagasabb, míg a fiatalabbaknál a legalacsonyabb. A válaszadók 97,5%-ban felsőfokú végzettségűek, negyedük ezen túl posztgraduális fokozattal is rendelkezik.

Rekrutációs bázis

A legtöbben (85%) Belgiumba érkezésüket megelőzően is dolgoztak, túlnyomó többségben teljes munkaidőben; 34%-uk valamely minisztériumban, illetve országos hatáskörű szervnél, közel 17%-uk a közsféra egyéb területein. További 42%-uk a versenyszférában dolgozott korábban, míg 7%-uk érkezett a nonprofit szektorból. 88,5% korábban is alkalmazottként dolgozott, csak 7,3 % volt vállalkozó. A legtöbben (68,5%) beosztottként dolgoztak, míg 24,2% középvezetői, további 7,3% felsővezetői beosztásban.

A válaszadók 75%-a már eleve egy EU-s állás betöltésére érkezett Belgiumba, 12% családtagként jött és csak később lépett az EU intézményeinek állományába, míg 10% az EU intézményein kívüli belgiumi állás után vállalt munkát az EU-nál. Jelenleg több mint 4/5-ük szerződése határozatlan időre szól, azaz hosszú távon tervezhetik/tervezheték a brüsszeli életvitelszerű tartózkodást.

Családi állapot

Ahogy a bevezetőben jeleztük, eredményeink további ismertetése során a teljes populációra nézve nem és életkor szerint súlyozott adatokat használunk, azaz eredményeink nem és életkor szerint a teljes sokaságra reprezentatívnak tekinthetők.

Az EU intézményeiben dolgozó magyarok közel 2/3-a házasságban, míg 19%-a partnerkapcsolatban él, túlnyomó többségüknek (94%) a házastársa, illetve partnere is Belgiumban tartózkodik. 67%-uk gyermeces, legtöbbszörnek 2 gyermeke van, de nem ritka a gyermekkel rendelkezők között a 3 vagy több gyermeces sem. Ha megnézzük, hogy a férfiak és a nők között milyen különbségek vannak, ami legjobban kitűnik, az az, hogy a férfiak nagyobb arányban házasok, mint a nők, ha ehhez hozzávesszük még a kapcsolatban élőket, akkor is elmondható, hogy a férfiaknak csak 13%-a él egyedül, míg a nőknek 22%-a.

Korcsoport szerinti felbontás szerint kitűnik, hogy az 50 évesnél idősebb válaszadók túlnyomó többsége házas, a gyermekek számát tekintve pedig hasonlítanak a teljes mintához. A házasok többsége a 41–50 éves korosztályhoz tartozik, és logikusan a 40 évesnél fiatalabbak között a legnagyobb az egyedülálló aránya. A gyermekek száma is emelkedő tendenciát mutat az életkor előrehaladtával.

A házasságban vagy partnerkapcsolatban élő válaszadók 62%-a magyar partnerrel/házastárral él, a házastársak/partnerek 8%-a belga (vallón vagy flamand), további 24% pedig más állampolgárságú. A markáns eltérések a következők: a válaszadó férfiak 84%-a magyar partnerrel él, továbbá egyikőjüknek sem belga a házastársa/partnere.

A nőknél más a helyzet, közülük sokkal nagyobb arányban (körülbelül 50%) élnek egyéb nemzetiségű partnerrel. Érdekes, hogy aki külföldön élt korábban, nagyobb arányban él más nemzetiségűvel együtt, illetve, akik legalább 12 éve élnek Belgiumban, nagyobb arányban választottak nem magyar partnert.

Ahogy korábban említettük, a házasságban, illetve partnerkapcsolatban élők 94%-ának a házastársa, illetve partnere is Belgiumban tartózkodik. A jelenleg is Belgiumban élő házastársak/partnerek fele követte a válaszadót Belgiumba, 26%-a pedig ott ismerte meg párját, továbbá a megkérdezettek 18%-a a partnere/házastársa munkája miatt költözött Belgiumba, a többiek nem kívántak erre a kérdésre válaszolni. Egészen világosan látszik, hogy a férfi válaszadók partnerei jobbra követték a férjüket/partnereiket Belgiumba, a nőknél viszont nagy az aránya azoknak, akik Belgiumban ismerték meg jelenlegi párjukat.

A családi állapot szempontjából még arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen a házastárs/partner munkaerőpiaci státusza, ugyanis hipotézisünk szerint ez is erősen hatással van arra, hogy a Brüsszelben élő magyar tisztségviselők mennyire tudnak/akarnak beilleszkedni az itteni társadalomba és hogyan alakulnak a hosszú távú terveik. Tehát a házastársak/partnerek egyötöde munkaerőpiaci szempontból inaktív, majdnem fele (43,5%) az EU egyik intézményében, míg 30%-a az EU intézményein kívül dolgozik. Itt megint elég markáns különbségek vannak a férfiak és a nők között, amit úgy is értelmezhetünk, hogy a nőknek nehezebb munkához jutni, főleg az EU-s intézményeken kívül. Nagy különbség van a 40-nél fiatalabbak és a 41 és 50 közöttiek, valamint az 50 évesnél idősebbek között. Itt kiderül, hogy 50 év felett az EU-s intézményeken kívül senkinek nem sikerült munkához jutni a partnerek körében. Szintén különbség van a gyermekesek és a gyermektelenek között, előbbieknél nagyobb az aránya azoknak, akiknek a partnere nem dolgozik.

Integráció

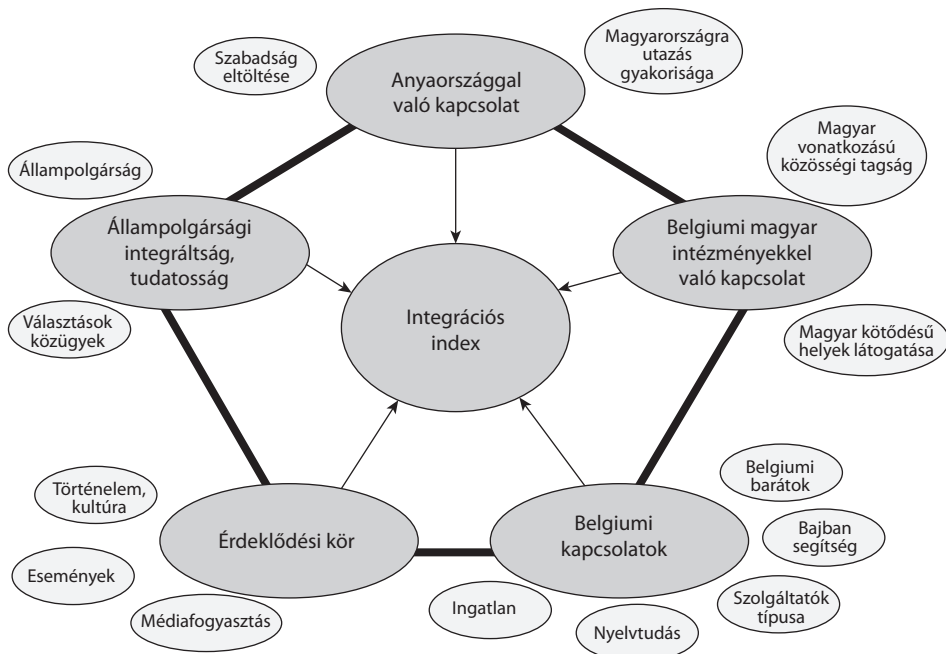
Egy személy adott országba vagy társadalomba való „integráltságának” nincsen általánosan elfogadott definíciója. A koncepció összetett, továbbá az integráltság legfontosabb jellemzői az egyéni élethelyzettől, céloktól, értékektől is függnék. Elemzésünk során alkottunk egy összetett mutatót, egy úgynevezett *integrációs indexet*, amely azt méri, hogy mennyi és milyen erős szál köti össze az egyént a befogadó országgal, illetve mennyire kötődik a kibocsátó országhoz, Magyarországhoz. Az integrációs indexet a kérdőív olyan változóiból állítottuk össze, amelyek – egyenként és együttesen is – releváns magyarázó tényezői voltak olyan kiemelt kérdésekre adott válaszoknak, mint például, hogy „Tervezi-e a visszaköltözést?”. Mielőtt azonban az integráltságot mérő összetett mutatónk, azaz az integrációs index mérésének eredményeit ismertetnénk, nézzük meg, hogy az index alapját képező, az integrációra vonatkozóan feltett kérdéseinkre milyen válaszokat kaptunk, milyen megoszlások szerint.

Az integrációs index összetevői

Az integráltságra vonatkozó kérdéseinket alapvetően 5 kategóriába csoportosítottuk az 1. ábrán látható módon. Ez az öt kategória tehát a következő:

- az anyaországgal való kapcsolat;
- a belgiumi magyar intézményekkel való kapcsolat;
- belgiumi személyes és egyéb kapcsolatok;
- az érdeklődési kör;
- állampolgársági integráltság és tudatosság.

1. ábra: Az integrációs index összetevői

Forrás: a szerzők szerkesztése

Az anyaországgal való kapcsolat

Az anyaországgal való kapcsolatot az éves szabadság eltöltésével, a Magyarországra utazás gyakoriságával és az ott töltött idővel mértük. Azt látjuk, hogy a gyerekesek nagyobb arányban töltik a szabadságukat Magyarországon, mint a gyermektelenek, viszont ritkábban járnak haza. E mögött azt a magyarázatot találtuk, hogy valószínűleg a nagy vakációt, tehát a nyári és téli szünetet jórészt otthon töltik a gyermekek, viszont gyerekekkel talán kevésbé mobilis az ember a hétfégi vagy rövidebb ideig tartó utazáshoz. Ezért összességében ritkábban járnak haza a gyerekesek a gyerek nélküliekhez képest.

A belgiumi magyar intézményekkel való kapcsolat

Egy másik vizsgált aspektus az integráltság tekintetében a belgiumi magyar intézményekkel való kapcsolat. A brüsszeli magyar kulturális intézet⁸ rendezvényeit – több-kevesebb rendszerességgel – a megkérdezettek több mint 70%-a látogatja. Ezenkívül az egyéb magyar vonatkozású, elsősorban kulturális programokra a megkérdezettek majdnem 4/5-e szívesen eljár.

Belgiumi személyes és egyéb kapcsolatok

A barátok nemzetiségét illetően azt látjuk, hogy a megkérdezettek zöme többé-kevésbé magyarokkal barátkozik, elég kevesen vannak azok (körülbelül 5%), akiknek egyáltalán nincsen magyar barátja. Eredményeink azt mutatják, hogy az egyedülállók körében kisebb részben magyar a barátok nemzetisége, nekik a baráti körük sokkal inkább nemzetközi. Ez magyarázható azzal, hogy aki egyedülálló, jobban ki tud mozdulni számos rendezvényre, és ott nyilván könnyebb ismeretségeket, barátságokat kötnie. Ahol a partner nem magyar, ott mind a két fél viszi tovább a korábbi, már meglévő kapcsolatait a barátság szintjén is.

Arra a kérdésre, hogy rendkívüli helyzetben kire számíthatnak a megkérdezettek, egyértelműen a Magyarországon élő családot jelölték meg első helyen. Ami különbséget látunk a nem magyar és a magyar partnerrel rendelkezők körében, az az, hogy az előbbieket azért a külföldön, a Belgiumban élő családokra, barátokra arányaiban jobban számíthatnak, mint a magyar partnerrel rendelkezők, akiknek külföldi ismerősökből – feltételezhetően – kevesebb van.

Egy szintén izgalmas témakör a nyelvtudás. Az nem okoz nagy meglepetést, hogy a megkérdezettek nagy része, amikor Belgiumba érkezett, angolul már gyakorlatilag tökéletesen beszélt. Ezt követi a német, majd a francia és a holland nyelv ismerete. A válaszokból az is kiderül, hogy angolul az itt tartózkodás során gyakorlatilag mindenki legalább tárgyalóképes szintre eljutott, továbbá a francia nyelvismeret terén mutatkozik jelentős fejlődés. Nem utolsósorban azért, mert a francia egyrészt hivatalos és mindennapi munkanyelv az intézményekben, ezenkívül Brüsszelben a helyi lakosság majdnem 80%-a frankofón. A francia esetén főleg a közepes szinten és az annál valamivel magasabb szinten beszélők száma nőtt meg jelentősen. Tehát aki egyáltalán nem beszél franciául, azoknak az aránya gyakorlatilag minimális, pedig amikor Brüsszelbe érkeztek, ez a megkérdezettek nagyjából egyharmadára jellemző volt. Pozitív elmozdulás látszik a holland nyelvtudás tekintetében is, de ez a változás kevésbé látványos, ennek oka, hogy a munkában ritkán használatos, a magánéletben pedig a lakókönyezettől függ, hogy szükség van-e rá.

A különböző szolgáltatások igénybevételét tekintve azt tapasztaltuk, hogy az olyan szolgáltatások, amelyek viszonylag bizalmasabb, személyes kapcsolatra épülnek, mint a magántanár, pszichológus, bébiszitter, illetve ahol az anyanyelvi kommunikáció

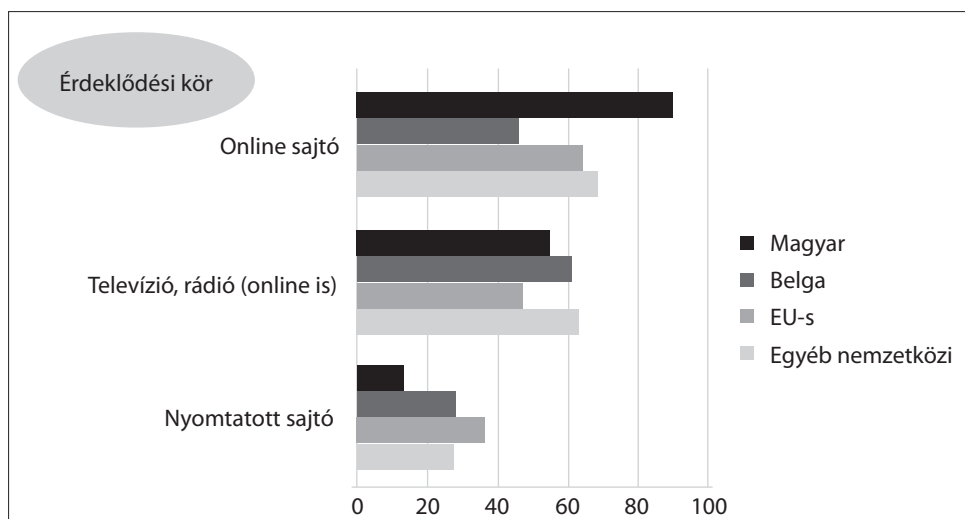
⁸ Az adatfelvétel idejében Balassi Intézet – Brüsszeli Magyar Nagykövetség Kulturális Szolgálat.

(főleg a pszichológusnál, magántanárnál) elég fontos, ott a megkérdezettek a magyar szolgáltatókat részesítik előnyben. Az egészségügyi és a jogi szolgáltatások tekintetében az itteni intézmény-, illetve jogrendszer ismerete megkívánja, hogy főleg belga szolgáltatókhoz forduljanak. Továbbá a háztartási segítség az, ahol a Belgiumban élő, de más nemzetiségű szolgáltatók dominálnak. Azt nem elsősorban ebből a kutatásból, de más forrásból lehet tudni, és személyes tapasztalatból is, hogy itt azért jellemzően más kelet-európai, afrikai, latin-amerikai származású szolgáltatók bőven vannak a piacon. Olykor gyakorlatilag irreleváns a szolgáltató nemzetisége: a szerelők, szakemberek, masszőrök és gyógytornászok esetében nem láttunk érdemi összefüggést a szolgáltatás jellege és a szolgáltató származása között.

Érdeklődési kör

Az érdeklődési körnek egy sajátos része a médiafogyasztás (lásd 2. ábra). Kutatásunkban az online sajtó, a televízió, a rádió és a nyomtatott sajtó intenzív, tehát legalább heti rendszerességű fogyasztását vizsgáltuk. A fogalmak tisztázása érdekében fontos leszögeznünk, hogy az online tartalomelőállítók termékeit, tehát például *Index*, *Origo*, *Skynet* stb. tekintjük klasszikus online sajtónak, de hogy ha valaki például az esti híradót vagy a focimeccset streamelve nézi, az a TV és rádió kategóriába kerül, még ha online alkalmazást is használ hozzá. Itt két dolog, ami kiemelhető: egyrészt az általános médiafogyasztási tendenciák szerint láthatólag az online sajtó általános fogyasztása most már eléri, sőt meg is haladja a TV-ét, a nyomtatott sajtó pedig visszaszorulóban van. A hozzáférést tekintve nyilván az online tartalmak egyetlen gombnyomással elérhetők, míg például magyar nyomtatott sajtótermékhez hozzájutni Brüsszelben nem egyszerű.

2. ábra: Intenzív (legalább heti rendszerességű) médiafogyasztás

Forrás: a szerzők szerkesztése

Ha az elutasítottságot nézzük, tehát amit soha nem hallgat, néz vagy olvas a megkérdezett, egy nagyon kiugró értéket találtunk: az online sajtótermékek közül a megkérdezettek 1/5-e a belga online médiumokat soha nem fogyasztja. Továbbá itt is megmutatkozik az az általános fogyasztási jellemző, hogy viszonylag magas azoknak a száma, akik nyomtatott sajtót – függetlenül a jellegétől – egyáltalán nem olvasnak.

Állampolgári tudatosság és integráltság

Utolsó témakörünk az integráltság tekintetében az állampolgári tudatosság. Ebben a témában megvizsgáltuk a különböző parlamenti, önkormányzati és a belga önkormányzati választásokon való részvételt. Alapvetően elmondható, hogy a magyarországi általános választási hajlandóságot alapul véve jóval magasabb részvételt tapasztaltunk célcsoportunk esetében, tehát egy tudatosabb politikai attitűd jellemző a vizsgált csoportra, mind az önkormányzati, mind az országgyűlési választások esetében.

Mindez elmondható az EP-választásokon való részvételről is, ahol szintén jóval az országos átlagot meghaladó számokat láthatunk, és bár egy kicsit csökkent a magyar listára adott szavazatok aránya, ezt részben kompenzálja a belga listára való szavazás növekvő mértéke. Ez minden bizonnyal összefügg az itt töltött idővel, illetve az állampolgársággal is azok esetében, akiknél ez változott a Belgiumban töltött idő alatt.

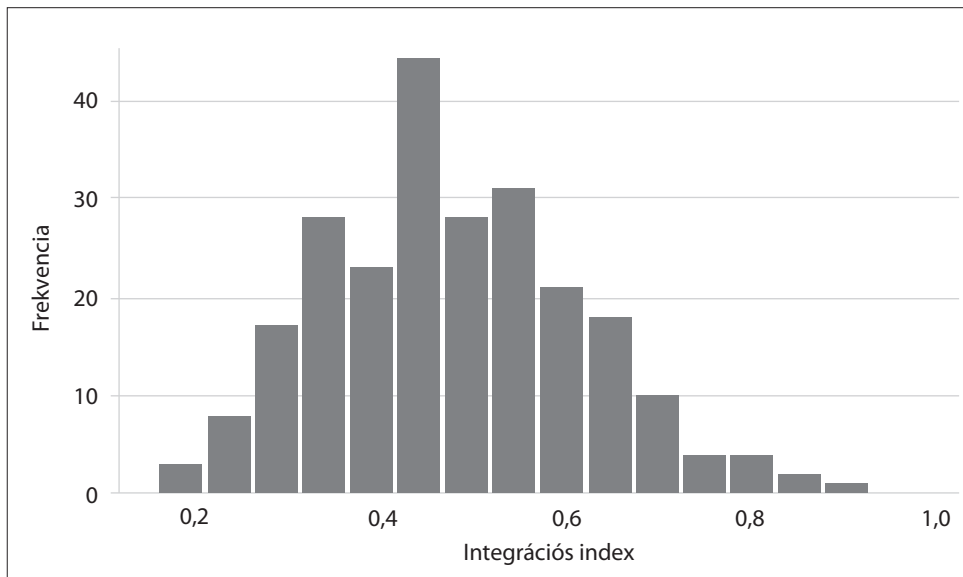
Az integráltsági index megoszlása

Az előbbieken ismertetett számos kérdésből, változóból, amelyek azt mérik, hogy a megkérdezettek mennyire kötődnek inkább Magyarországhoz, a magyar családhoz, barátokhoz stb. vagy Belgiumhoz, a belgiumi társadalomhoz, alkottuk meg az integrációs indexnek elnevezett komplex mutatót. Egy rövid módszertani magyarázatot szükségesnek tartunk: a kérdőív, illetve az adatfelvétel során az egyes kérdések különböző típusúak voltak, tehát változatos kategóriák közül lehetett választani. Valahol egyszerűen igennel vagy nemmel lehetett válaszolni, volt, ahol egy 5 fokú skálán, máshol 10 fokú skálán lehetett a választ megadni. Az adatfeldolgozás során mindezeket úgy kódoltuk át, hogy minden egyes kérdés kategóriában egy 0 és 1 közé eső intervallumskálát határoztunk meg. A 0 volt az, ahol olyan választ adtak, amely azt mutatta, hogy az illető Magyarországhoz kötődik, magyar témákhoz, magyar újságokhoz, magyar családhoz, barátokhoz, míg az 1 arra utalt, hogy nem kötődik Magyarországhoz, hanem például belgiumi vagy más nemzetiségű barátai vannak, vagy belga újságokat olvas, belga témák iránt érdeklődik, vagy szinte soha nem utazik Magyarországra. Az egyes kérdésekre adott átkódolt válaszokból képeztük az integrációs indexet, amely szintén 0 és 1 közötti értéket vehet fel.

Az alábbi hisztogram (lásd 3. ábra) mutatja meg, hogyan oszlottak meg a kutatási alanyaink az integrációs index alapján. A 0,75–0,80 fölötti értékek olyan embereket takarnak, akik magyar újságot alig olvasnak, inkább belgát, nem járnak Magyarországra,

nincsenek magyar barátaik, partnerük nem magyar. A 0,2 alatti értéket kapó válaszadók pedig alig kapcsolódnak a fogadó országhoz, baráti körük, családjuk, érdeklődésük elsősorban magyar. Az eredményeink szerint az integrációs index módusza⁹ 0,45 körül van. Várakozásainkhoz képest jelentős azok aránya, akik igen magas integrációs indexet kaptak. A megkérdezettek igen nagy része pedig egy olyan sávban helyezkedik el, amely véleményünk szerint kifejezetten erős integrációt mutat.

3. ábra: A teljes minta megoszlása az integrációs index alapján

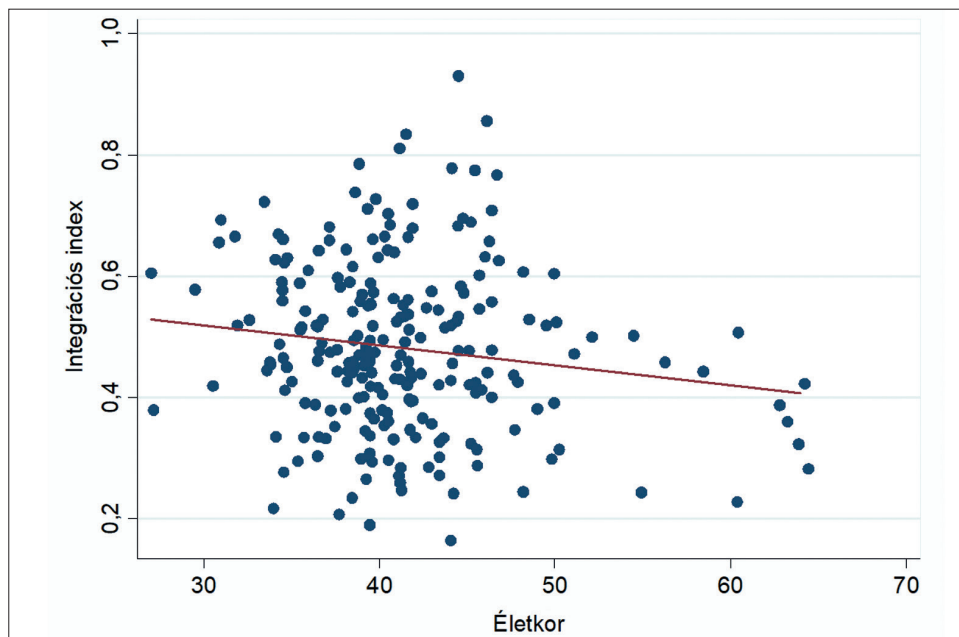
Forrás: a szerzők szerkesztése

Mi a kapcsolat az integrációs index és néhány demográfiai jellemző között?

Az életkor (lásd 4. ábra) az egyik legfontosabb jellemző, és látjuk azt, hogy egy egyszerű regressziós egyenest illeszt fel erre az ábrára. Az életkor előrehaladtával csökken az integráltság, azaz minél idősebb valaki, annál kevésbé kötődik Belgiumhoz és a belga témákhoz, és annál inkább kötődik a magyar témákhoz, barátokhoz, kapcsolatokhoz. Kicsit félrevezető csak ezt a regressziós egyenest vizsgálni, mert körülbelül az 50 éves kor alatt már nem mutatkozik ilyen kapcsolat az életkor és az integráltság között. Nem tudjuk, hogy ennek pontosan mi az oka. Valószínűleg, aki már idősebb és idősebb korban érkezett Belgiumba, annak sokkal többet számítanak a régi, akár évtizedes magyar barátok, a magyar kapcsolatok.

⁹ A módusz olyan statisztikai középértékmutató, amely egy számtani sorozat esetében a leggyakrabban előforduló elemet jelenti.

4. ábra: Integrációs index vs. életkor

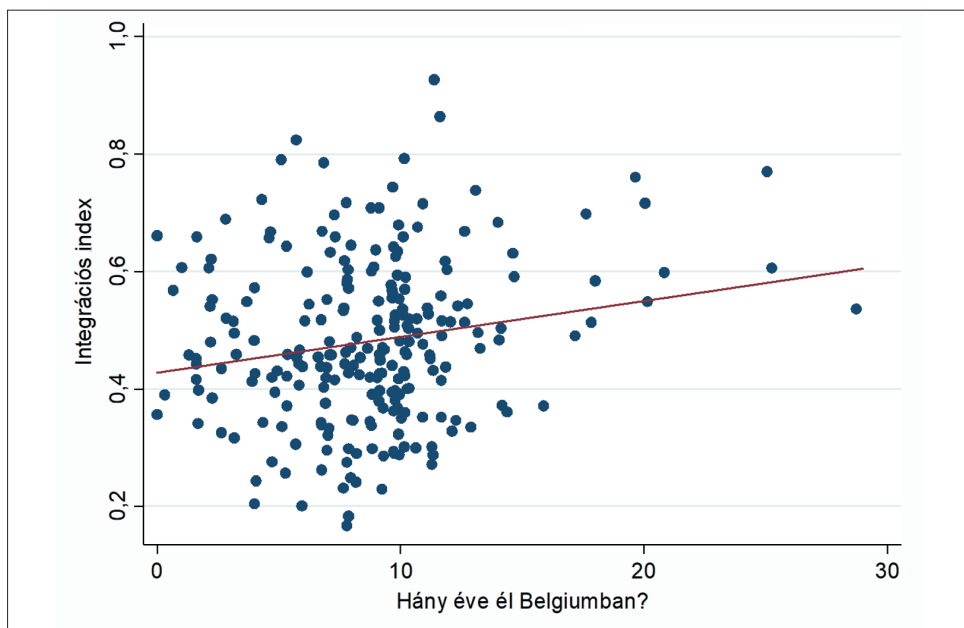
Forrás: a szerzők szerkesztése

Az integrációs index megoszlása nemek szerint azt mutatja, hogy a nők ugyan nem jelentősen, de szignifikánsan jobban integráltak, mint a férfiak.

A magyarázó tényezők közül az életkoron és a nemen túl megvizsgáltuk, hogy mennyire befolyásolja az integráltságot a munkaszerződés jellege. Azt feltételeztük, hogy aki határozatlan idejű szerződéssel dolgozik az Európai Unió intézményeiben, az valószínűleg jobban integrált, mert nyilvánvalóan sokkal hosszabb távra tervez, így valószínűleg az ő körükben magasabb lesz a jobban integráltak aránya. Azonban azt tapasztaltuk, hogy az irány éppen ellentétes, tehát akik határozatlan idejű szerződéssel dolgoznak az EU-s intézményekben, egy kicsivel kevésbé integráltak. Kis különbségekről van itt szó, de pont az ellenkezője derült ki annak, mint amit vártunk. Azok esetében, akiknek van partnere Belgiumban és együtt él vele – akár magyar, akár nem – az volt a feltételezésünk, hogy ők esetleg szintén jobban integráltak. Azonban ezt a hipotézisünket is el kellett vetnünk, ugyanis az derült ki, hogy azoknál, akiknek van partnere Belgiumban, az átlagos integrációs index értéke valamivel alacsonyabb. Persze ha azt vizsgáljuk, hogy a partner magyar-e vagy sem, akkor megváltozik az irány. Akinek nem magyar a partnere és aki a partnerével nem magyarul beszél, érthető módon, jobban integrált. A gyermektelenség viszont nem befolyásolja az integráltságot.

Az alábbi (5.) ábra mutatja az egyik legpontosabb magyarázó tényezőt, ami nem nagy meglepetés. Akik már régóta élnek Belgiumban, azok jobban integráltak, gyakrabban is olvassák az itteni sajtót, jobban érdeklődnek a belga témák iránt, és elkezdnek egy kicsit kevésbé érdeklődni a magyar újságok és magyar témák iránt. Barátaik között is nagyobb arányban jelennek meg a nem magyarok.

5. ábra: Integrációs index vs. Belgiumban töltött évek

Forrás: a szerzők szerkesztése

Ha kombináljuk az életkort, a Belgiumban töltött éveket és azt a mutatót, hogy felnőtt életének hány százalékát élte le Belgiumban, akkor várakozásaink szerint azt az eredményt kapjuk, hogy minél nagyobb részét élte le az életének az ember Belgiumban, annál inkább integrálódott, tehát annál magasabb az értéke az integrációs indexének.

Még két tényezőt találtunk, amelyeknek volt valamilyen kapcsolata az integrációs indexszel. A kérdés az volt, hogy a megkérdezett miért lépett EU-s szolgálatba. A válaszlehetőségek közül kettő mutatott valamilyen kapcsolatot az integráltsággal: akik a „magyarországi politikai helyzet miatt” jöttek Brüsszelbe, emiatt léptek EU-s szolgálatba, azoknál magasabb is volt az integrációs index. A másik ilyen csoport, akik fontos szempontként jelölték meg, hogy „kíváncsiságból, kalandvágyból” léptek az EU szolgálatába, nálunk szintén magas az integrációs index.

Ezek tehát a legfontosabb magyarázó tényezők. A második lépés az volt, hogy mi ennek a következménye. Lehet-e valamire következtetni mindebből a jövőre nézve?

A legfontosabb kérdés ezzel kapcsolatban, amit vizsgáltunk, hogy milyen terveik vannak a megkérdezetteknek a jövőre vonatkozóan: Belgiumban maradni vagy hazatérni Magyarországra? Menni vagy maradni? Itt 5 csoportot alakítottunk ki: akik már 5 éven belül tervezik, hogy hazatérnek; 5 éven túl, de nyugdíj előtt tervezik a hazatérést; ideiglenesen hazatérnek a visszatérés lehetőségével; nyugdíjas évekre hazatérnek; vagy egyáltalán nem tervezik a hazaköltözést. Ezek különböznek az integrációs index átlaga tekintetében és az irány a változónak megfelelő, tehát akik jobban integráltak, ők inkább mondják azt, hogy nem tervezik a visszaköltözést, illetve fordítva, akik azt mondták, hogy tervezik a visszaköltözést, azok kevésbé integráltak.

Az utolsó kérdés a kérdőívünkben így hangzott: „Ön mennyire elégedett most az életével, mennyire elégedett körülményeivel?” Itt 3 faktort találtunk, amelyek kapcsolatban vannak az integrációs indexszel. Egyrészt a magasabb integrációs index nagyobb általános elégedettséggel párosult, másrészt az integráltabbak a saját egészségi állapotukkal is elégedettebbnek bizonyultak. Továbbá szintén várható volt, hogy a magasabb integrációs index kapcsolatban van azzal is, hogy az emberek elégedettebbek a társasági életükkel.

Tehát összességében egy-két meglepetésen túl a legtöbb eredményünk egybeesett várakozásainkkal. Jó próbája volt az általunk kidolgozott összetett mutatónak, hogy az integrációs index magyarázható egyrészt alapvető demográfiai és az életútból eredő alapvető tényezőkkel, másrészt azt is magyarázza, hogy most hogyan érzik magukat a megkérdezettek és mik a terveik a jövőre nézve.

Motivációk

Utolsó témakörként azt a kérdést járjuk körül, hogy az EU brüsszeli intézményeiben dolgozó magyarok milyen motivációkkal, tervekkel, reményekkel érkeztek Brüsszelbe, és mindezek hogyan változtak az itt eltöltött idő alatt.

Valószínűleg sok érintettet foglalkoztat ez – a nagyon leegyszerűsítve – „menni vagy maradni” dilemma, mivel ez minden, országát elhagyó, vándorló, migráns, illetve potenciális migráns számára releváns kérdés. A migráns kifejezést természetesen nem a közbeszédben elterjedt értelemben használjuk, hanem a társadalomtudományokban használatos definíciója szerint. A társadalomtudományok, azon belül a demográfia a migrációt, magyarul a vándorlást a mobilitás egyik térbeli fajtájának tekinti, és migrációnak nevez minden lakhelyváltoztatást, amely településhatár átlépésével jár. A vizsgált csoport esetében természetesen nemzetközi migrációról van szó, nagyon fontos, hogy önkéntes és legális migrációról beszélünk, amely munkavállalás céljából történik.

A migráció makroszintű, történelmi, társadalmi, strukturális okai és következményei mellett számos egyéni oka és következménye van, amelyek aggregálódva már társadalmi jelenséggé válnak, így érthető, hogy a társadalomtudományok, amióta léteznek, foglalkoznak ezzel a témakörrel. A különböző elméletek hol a strukturális, hol az aggregált egyéni tényezőkre helyezik a hangsúlyt. Kutatásunkban ezeket a migrációs elméleteket és kutatásokat, azok eredményeit és módszertanát felhasználva vizsgáltuk meg, hogy az EU-intézményekben dolgozó magyarok milyen motivációk, húzó és taszító hatások mentén hozták, illetve hozzák meg ezzel kapcsolatos döntésüket.

Első ezzel kapcsolatos eredményünk szerint a többség – érthető módon – Magyarország csatlakozását követően érkezett Brüsszelbe, a 2005-ös csúcsevvel, és azt is látjuk, hogy több mint 40%-uk már 10 vagy több éve itt él Belgiumban. A Belgiumba érkezés és az EU-s munka kezdete azért nem ugyanaz a dátum az esetek egy részében, mert – ahogy korábban említettük – a vizsgált csoport 27%-a nem EU-s állás betöltésére érkezett Brüsszelbe, hanem családtagként, diákként vagy az EU-n kívüli más állás miatt, és csak később lépett EU-s szolgálatba.

A 6. ábra azt mutatja, hogy az EU-s szolgálatba lépést a megkérdezetteink esetében mi motiválta leginkább, mely szempontok voltak a legfontosabbak. Elsőre is látszik, hogy

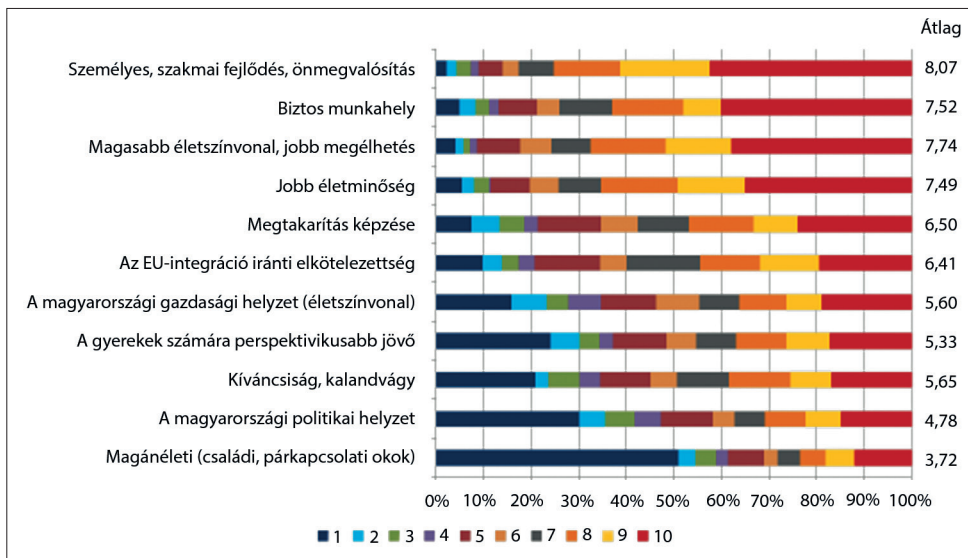

két csoport, egyrészt a szakmai és karrierszemponatok, másrészt az anyagi természetű szempontok játszották a kiérkezéskor a legfontosabb szerepet. Egyáltalán nem csodálkozunk ezen, mivel minden migrációkutatás arra az eredményre jut, hogy az önkéntes migráció legfontosabb szempontja a magasabb életszínvonal, jobb megélhetés elérésének a reménye. Nem meglepő továbbá, hogy a személyes szakmai fejlődés, a biztos munkahely szempontja igen előkelő helyen szerepel a sorrendben, mivel esetünkben egy magasan kvalifikált csoportról beszélünk. A szakirodalmi adatok is azt mutatják, hogy a diplomások számára – szemben az alacsonyabb végzettségűekkel – a karrierszemponatok nagyon előkelő helyet foglalnak el, és az anyagi szempontokkal vetekednek az első helyért a motivációk sorában.

A szakmai és anyagi szempontokat követi az európai integráció iránti elkötelezettség, azonban ez már megosztóbb szempont, ami azt jelenti, hogy bár 20% számára ez nagyon fontos volt, viszont 10% számára nem rendelkezett semmilyen fontossággal, egyáltalán nem motiválta az EU-s szolgálatba lépést.

A gyermekek számára perspektivikusabb jövő biztosításának szempontja első ránézésre azért tűnik megosztónak és összességében kevésbé fontosnak, mert a minta 32%-ának nincsen gyermeke. A gyermekesek körében ez a szempont viszont az 5. helyen áll a sorrendben.

A két strukturális taszító tényező, nevezetesen a magyarországi gazdasági helyzet és a magyarországi politikai helyzet a kiérkezéskor a motivációk sorrendjében hátrébb állt. A magyarországi politikai helyzet az utolsó előtti szempont volt fontossági sorrendben, és ennek a legnagyobb a szórása, tehát a leginkább megosztó tényező. A megkérdezettek 15%-át ez nagyon erősen befolyásolta, azonban 30% számára indifferens volt.

6. ábra: Miért lépett EU-s szolgálatba?

Forrás: a szerzők szerkesztése

Megjegyzés: tízfokú skála alapján, 1 – egyáltalán nem fontos, 10 – nagyon fontos

Összehasonlítva a kiérkezési terveket a jelenlegi (2015-ös adatok) tervekkel, azt látjuk, hogy a kiérkezéshez képest jelentősen, ötödére lecsökkent azok aránya, akik 1 éven belül szeretnének hazamenni. Ugyanígy jelentősen csökkent azoknak az aránya, akik néhány éven belül (3-5 év) tervezték a visszatérést, ez az arány harmadára csökkent, de ezzel párhuzamosan megnőtt azok aránya, akik már egyáltalán nem tervezik a hazaköltözést, ez az arány hatszorosára nőtt az itt eltöltött évek alatt.

A legkövetkezetesebbnek azok bizonyultak, akik már eleve úgy tervezték, hogy nyugdíjas éveikre szeretnének hazaköltözni. 60%-uk a megkérdezéskor ugyanúgy gondolta, nem csodálkozunk, hogy ők határozatlan idejű szerződéssel rendelkeznek és az idősebb generációhoz, tehát az 51 évesnél idősebbek közé tartoznak.

A legnagyobb a változás, tehát a legkövetkezetlenebbeknek azok mutatkoztak, akik eredetileg egy évnél rövidebb időre tervezték, nekik harmaduk már egyáltalán nem akar visszatérni, és 85%-uk már legalább 6 éve itt él. Ugyanígy jelentősen változtattak terveiken azok, akik a kiérkezéskor 3-5 évre tervezték, 4/5-ük már több ideje él itt, mint amennyi időre tervezett és 20% közülük egyáltalán nem akar már hazamenni.

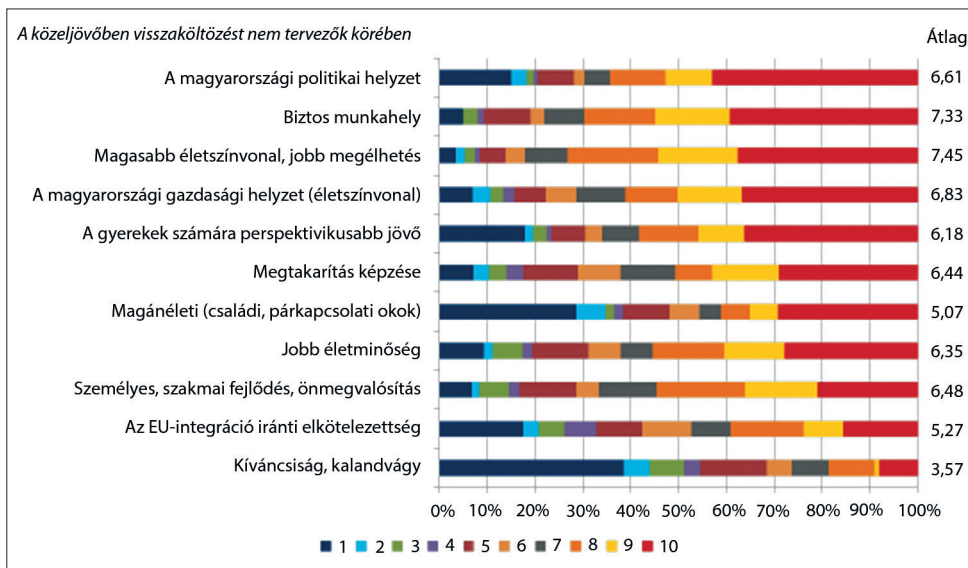
Akik a közeljövőben (5 éven belül) hazaköltöznének, azok inkább a fiatalabbak közül kerülnek ki. Aki ma úgy gondolja, hogy 1 éven belül hazaköltözne, az mind 40 évnél fiatalabb és egyedülálló, tehát a házások inkább itt szeretnének maradni. Az 50 év feletti korosztály inkább a nyugdíjas éveire menne haza. Nem okoz meglepetést, hogy a leginkább maradni akarók azok, akiknek nem magyar a házastársa/partnere. Ha belga, akkor azért, ha nem belga akkor meg azért, mert Brüsszel egy mindkét fél számára elfogadható kompromisszum.

Láthatjuk tehát, hogy nagyon erős az EU intézményeiben való munkavállalás vonzóereje, és az itt eltöltött évek alatt, mindezt megtapasztalva, ez csak erősödik.

Azért, hogy ezt a jelenséget jobban megértsük, megkérdeztük a közeljövőben hazaköltözést nem tervezőket, hogy ebben a döntésükben a már ismert tényezők mennyire fontos szerepet játszanak (lásd 7. ábra).

Első ránézésre is látszik, hogy a fontossági sorrend mintázata jelentősen más képet mutat a teljes minta kiérkezéskori motivációihoz képest. Ami maradt, a biztos munkahely és a magasabb életszínvonal, illetve a jobb megélhetés továbbra is a sorrend elején áll, második és harmadik helyen. Ez az eredmény egybevág a munkaszociológiai kutatások tapasztalataival, amelyek azt mutatják, hogy a munkavállalók számára az úgynevezett instrumentális szempontok, azaz a jó fizetés és a biztos munka prioritást élveznek minden más szemponthoz képest. Elemzésünk során továbbá megnéztük azt is, hogy a határozott, illetve határozatlan idejű szerződéssel rendelkezők mennyiben különböznek a biztos munkahely (reményének) szempontjából, és természetesen látjuk, hogy a határozatlan idejű szerződésesek számára a biztos munkahely lényegesen fontosabb szempont. Azonban még a határozott idejűek – ami eleve egy bizonytalan munkaerőpiaci státusz – közül is 26% nagyon fontosnak tartotta ezt a szempontot.

7. ábra: Miért nem szeretne a közeljövőben Magyarországra visszaköltözni?

Forrás: a szerzők szerkesztése

Megjegyzés: tízfokú skála alapján, 1 – egyáltalán nem fontos, 10 – nagyon fontos

Ennek illusztrálására idézzük egyik interjúalanyunkat: „Ha már az ember belekerült egy határozott idejű szerződéses ciklusba, utána minden arról szól, hogy akkor most határozatlan idejű szerződést szerezzon.” Az interjúból tudjuk, és egyébként is közismert, hogy a határozott idejű szerződések meghosszabbítása, illetve határozatlanná változtatása az EU-ban egy valós, reális perspektíva. Tehát a határozott idejű szerződés inkább ugródeszka ahhoz, hogy aztán itt maradhassanak hosszabb időre.

Másik szembeötlő adat erről az ábráról, hogy a két strukturális taszító tényező igen előkelő helyre került a sorrendben. Főleg a magyarországi politikai helyzet, amely az utolsó előttiről az első helyre ugrott. A Belgiumban maradásban több mint 40%-nak nagyon fontos szempont a magyarországi politikai helyzet megítélése. Azonban azt látni kell, hogy ez továbbra is az egyik legmegosztóbb szempont. Ezért, ha az átlag szerinti sorrendet nézzük (a jobb oldali oszlopban), akkor már csak a negyedik a sorrendben, ugyanis 20% számára, azok közül, akik a közeljövőben nem tervezik a hazatérést, ez indifferens, tehát nem játszik szerepet.

A kíváncsiság és a kalandvágy szempontja az utolsó helyre szorult, ez nem is igényel további magyarázatot.

Tetten érhetünk viszont bizonyos csalódottságot a kiérkezéskori elképzelésekhez képest. Nevezetesen az EU iránti elkötelezettség a hatodikról az utolsó előtti helyre szorult, ami elgondolkodtató adat. A másik elgondolkodtató adat, hogy a személyes, szakmai fejlődés, önmegvalósítás szempontja a kiérkezéskori első helyről a kilencedikre került.

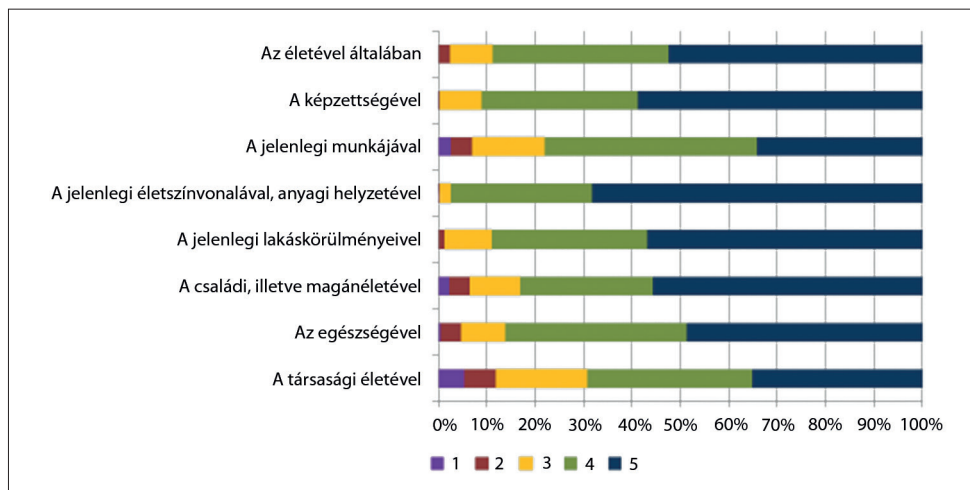
Ejelenség megértése még további kvalitatív kutatásokat igényel, azonban már az eddigiek alapján is elmondhatjuk, hogy ennek oka lehet az például, hogy arra számítottak,

gyorsabban lehet karriert építeni, illetve a saját munkának a hatása láthatóbb lesz a meghozott döntések tekintetében. Ehhez képest az a tapasztalat, ahogy az egyik interjúalanyunk is fogalmazott, hogy „mennyire sok minden dől el a színpalak mögött”.

A munkával kapcsolatos csaldottság témakörénél maradv, a 8. ábra azt mutatja, hogy az étellel és annak különböző dimenzióival mennyire elégedettek a megkérdezettek. Ha magyarországi adatokkal összehasonlítjuk, látszik, hogy egy rendkívül elégedett populációt ismerhettünk meg. Egyrészt több mint 50% nagyon elégedett általában az étellel, és nem találunk nagyon elégedetlen válaszadót. Azt is láthatjuk, hogy az ételszínvonal és az anyagi körülmények nemcsak hogy fontos szerepet játszanak az itt maradás tekintetében, hanem majdnem 70% nagyon elégedett is ezekkel.

Viszont a 8. ábrából azt is láthatjuk, hogy bár nagyon elégedettek a munkájukkal az itt dolgozó magyarok, a sok dimenzió közül ez az, amivel a legkevésbé.

8. ábra: Az étellel való elégedettség

Forrás: a szerzők szerkesztése

Megjegyzés: ötfokú skála alapján, 1 – egyáltalán nem elégedett, 5 – nagyon elégedett

Összefoglalva elmondhatjuk tehát, hogy – bár bizonyos kompromisszumokat, főleg a munka területén meg kell hozni – az EU intézményeiben való munkavállalás olyan anyagi körülményeket, életszínvonalat, életminőséget és munkakörülményeket (légtér, szakmai megbecsülés, munka biztossága, egészségügyi biztosítási rendszer, szülői szabadság intézménye stb.) eredményez a munkavállalóknak és családtagjaiknak, amelyekhez képest nehéz alternatívát találni. Ahogy egy interjúalanyunk fogalmazott, mindezek „nagyon megemelik a rendszertől való kilépés alternatív költségeit. Tehát ha az ember úgy érzi, hogy tele van a hócipő, burn out fenyeget, vagy depresszió, akkor is olyan magasak az alternatív költségek, hogy nehéz kilépni belőle.” Más úgy fogalmaz, hogy ahhoz, hogy valami máshoz fogjon, „ahhoz itt túl kedvezőek a körülmények”. Minden interjúalanyunk, még azok is, akik a közeljövőben tervezik a hazatérést, valamilyen módon megfogalmazta azt, hogy úgy érzi, közel hasonló vagy hasonló feltételekkel nincs esélye Magyarországon vagy máshol dolgozni.

Végül nézzük meg röviden, hogy mi van a mérleg másik serpenyőjében, tehát mi az, ami mégiscsak hiányzik. Elsősorban a család, a családi kapcsolatok. Azt láttuk, hogy ha baj van, elsősorban magyarországi családtagjaikhoz és családjukhoz fordulnak a megkérdezettek. A másik az otthon vagy az otthonosság érzése szemben az itt tapasztalt kívülállóság érzésével. Harmadrészt a magyar kultúra és a kulturális élet is sokuknak hiányzik, és – bár több idegen nyelvet igen magas szinten vagy mélységében ismerő populációról beszélünk, mégis – megfogalmazódik az az érzés, hogy azt a közös társadalmi ismerethalmazt, emlékezetet és tudatot, amelyre a nyelvhasználat során építünk, csak az anyanyelvünkön tudjuk a legjobban kiaknázni. Végül ne feledkezzünk meg a komolytalannak tűnő, de a migrációkutatásban is felmerülő szempontról, azaz a Magyarországról érkező kisbőröndök hazai ízeket rejtő tartalmáról sem.

Tanulmányunkban bemutattuk az Európai Unió intézményeiben dolgozó magyarokra vonatkozó online kérdőíves kutatásunk első eredményeit. Az adatok alátámasztották hipotézisünket, amely szerint egy különleges, magasan képzett munkavállalói csoportról van szó. Kötődésük az anyaországhoz eltérő mértékű, azonban többségük hosszú távra tervezi uniós munkavállalását. A belga társadalomba való integrációról esetükben kevésbé beszélhetünk, ami érthető, hiszen nem Belgium volt a célállomásuk, hanem a Brüsszelben található nemzetközi intézmény, ami csak nagyon részlegesen illeszkedik a belga államba és társadalomba. Ennek számos társadalmi, jogi, kulturális vonzata van – illetve „nincs”, és pontosan ez teszi a csoportot egyféle „buborékká”.

Kutatási eredményeink fontos adalékul szolgálnak mind a téma kutatóinak, mind a döntéshozóknak és a későbbiekben EU-s szolgálatba álló magyar munkavállalóknak, az Európai Unió intézményeiben dolgozó magyarok helyzetének és összetételének megismeréséhez, valamint motivációik, terveik megértéséhez. A későbbiekben érdemes lenne kutatásunkat az összehasonlítás érdekében kiterjeszteni a többi uniós tagállam intézményi munkavállalói irányába is, valamint az esetleges trendek feltérképezése érdekében bizonyos időközönként megismételni az adatfelvételt.

